

Pregledni naučni rad

Datum prijema rada:
15. jun 2017.

Datum prihvatanja rada:
30. jun 2017.

Ovlašćenja strane pogođene promenjenim okolnostima i ovlašćenja suda

Rezime: Ulaganje u privredu je neophodno i nužno, a nedostatak vlastitih finansijskih sredstava prevazilazimo podsticanjem i privlačenjem inostranih investicija. Poslovna praksa pokazuje da svi sofisticirani investitori i zajmodavci insistiraju na tkz. pricing sheme prilagođavanju promenjenim okolnostima tokom trajanja dugotrajnih ugovora sa sukcesivnim ili trajnim ispunjenjem. Zemlje sedišta glavnih međunarodnih privrednih zajmodavaca uvažavaju pretpostavku da je ugovor sa fiksnom cenom istovremeno i ugovor o preraspodeli poslovnog rizika. Međutim, prema našem pravu, ugovor sa fiksnom cenom nije istovremeno i ugovor o preraspodeli poslovnog rizika, a to znači da ukoliko nastupe spoljni događaji strane su dužne da izvrše svoje obaveze. Zašto je to značajno? Ukoliko ne postoje ugovorne odredbe, koje regulišu usklađivanje ugovora sa promenjenim okolnostima, onda se primenjuju odredbe zemlje domaćina čiji pravi smisao utvrđujemo.

Ključne reči: ovlašćenja suda, ovlašćenja strane pogođene promenjenim okolnostima, sankcije.

Irina Šolaja

*Master, viši asistent, Fakultet
pravnih nauka Univerziteta za
poslovne studije, Banja Luka,
Republika Srpska,
irina.solaja@univerzitetps.com*

UVOD

U radu se analizira, uređenje ovlašćenja strane pogođene promenjenim okolnostima i ovlašćenje suda prema pozitivnom pravu Republike Srbije¹, ali i Republike Srpske, budući da je na osnovu člana 12 Ustavnog zakona u potpunosti preuzela Zakon o obligacionim odnosima (1978).² U vezi sa navedenom temom predstavljen je i kratak osvrt na rešenja sadržana u uporednom pravu.³ Središte pažnje je na nepristrasnoj i objektivnoj raspra-

¹ Zakon o obligacionim odnosima, Službeni list SFRJ, broj 29/78, 39/85, 45/89- odluka USJ, 57/89, Službeni list SRJ, broj 31/93 i Službeni list SCG, broj 1/2003 Ustavna povelja. (Dalje u tekstu i fusnotama: ZOO);

² Zakon o obligacionim odnosima Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, broj 17/93, 3/96, 39/03 i 74/04. (Dalje u tekstu i fusnotama: ZOO RS);

³ Zakon o obligacionim odnosima Republike Makedonije, Službeni vesnik na Republika Makedonija, broj 18/01, 78/01, 04/02, 59/02, 05/03, 84/08, 81/09 i 161/09. (Dalje u tekstu i fusnotama: ZOO RS); Zakon o obveznim odnosima Republike Hrvatske, Narodne

vi u vezi sa pravnom zaštitom strane pogođene promjenjenim okolnostima i zakonskim standardima koji ovlašćuju sud da odluči o sankciji raskidanje ili izmena ugovora.

Materiju smo organizovali na osnovu postavljanja pitanja i njihovog odgovora koji je obrazložen domaćom i inostranom literaturom, sudskom i arbitražnom praksom. Ponekada nismo naveli pitanje na koje tražimo odgovor ali se ono može naslutiti s obzirom na poziciju sa koje pristupamo analizi. Na kraju rada, u zaključku, se nalazi predlog otklanjanja uočenih nedostataka.

OVLAŠĆENJA STRANE POGOĐENE PROMENJENIM OKOLNOSTIMA

Prema odredbama ZOO i ZOO RS (član 133-136) sadržanim u Odseku V *Dvostrani ugovori*, Glava IV pod naslovom, Raskidanje ili izmena ugovora zbog promjenjenih okolnosti regulisan je institut koji je u pravo dospelo iz aksiologije i njenog istraživanja u okviru teorije o vrednostima. Naime, istorija prava je sve do druge polovine srednjeg veka dosledno sprovodila načelo *pacta sunt servanda*.⁴ „Ovo načelo izražava koncept ugovora koji njegov cilj vidi u preraspodeli rizika između strana od nastupanja događaja koji ispunjenje obaveze čine ne-svršishodnim na način i u srazmjeri utvrđenoj od strane ugovornika u odredbama ugovora.“⁵ Navedeno istovremeno znači i da je pravni tretman naknadno nastalih promjenjenih okolnosti u rimskom pravu usmeren u pravcu njihove pravne irelevantnosti odnosno „koncept ugovora u rimskom pravu je podrazumevao strogu obavezujuću snagu između strana koja je bez ispunjenja mogla da prestane u strogo određenom krugu slučajeva koji su se ticali nemogućnosti ispunjenja.“⁶ Međutim, savremena prava uvažavaju uticaj promjenjenih okolnosti na ispunjenje ugovora, kao opšte pravilo. Tako i važeće pravo uvažava činjenicu da se svaki ugovor zaključuje s obzirom na izvesne opšte privredne i društvene uslove koji postoje u trenutku zaključenja ugovora i na osnovu kojih strane ugovornice dogovaraju u vezi sa bitnim elementima i svrhom ugovora. Ugovornice uzimaju u obzir i mogućnost da se okolnosti promene u trenutku ispunjenja obaveze i prihvataju normalan poslovni rizik, vršeći njegovu preraspodelu koja se odražava na uzajamna davanja. Međutim, ukoliko se suštinski promene okolnosti, u periodu od zaključenja ugovora do trenutka ispunjenja ugovorne obaveze, ZOO i ZOO RS nalažu da se zahtev za ispunjenje odbije, kao protivan načelu savesnosti i poštenja član 12., načelu jednake vrednosti davanja član 15. i načelu pravičnosti, dok se istovremeno stiču uslovi za primenu instituta. Preciznije, da bi se primenila posebna pravila koja isključuju primenu opštih pravila o ugovornoj odgovornosti potrebno je da postoji punovažna obaveza iz ugovora čije je ispunjenje otežano ili se ne može ostvariti svrha ugovora, i to u toj meri da je očigledno da ugovor više ne odgovara očekivanjima strana ugovornica i da bi prema opštem mišljenju, bilo nepravilno održati ga na snazi (kumulacija dodatnih pretpostavki).

novine, broj 35/05, 41/08, 125/11 i 78/15. (Dalje u tekstu i fusnotama: ZOO HR); Zakon o obligacionim odnosima Crne Gore, Službeni list, broj 47/2008. (Dalje u tekstu i fusnotama: ZOO CG); Opšte uzanse za promet robom, Službeni list FNRJ, broj 86/46, 105/46 i 96/47. (Dalje u tekstu i fusnotama: Opšte uzanse);

⁴ Prevod latinske izreke je: „ugovorima treba robovati“, a pripisuje se rimskom pravniku Ulpijanu (*Ulpiano*).

⁵ Treitel, G. (2014). *Frustration and Force Majeure*. London: Sweet & Maxwell, 3rd edition, str. 1.

⁶ Đurđević, M. (1994). *Raskidanje ili izmena ugovora zbog promjenjenih okolnosti*. Magistarska teza. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, str. 29.

TUŽBA ZA RASKID UGOVORA

Kada se ispune prethodno navedene pretpostavke i dodatne pretpostavke strana pogođena promenjenim okolnostima pravno je ovlašćena podneti tužbu za raskid ugovora (član 133. stav 4. ZOO odnosno ZOO RS). „Raskidanje ugovora je način prestanka punovažnog ugovora koji se ostvaruje saglasnom izjavom volje oba ugovornika ili u slučajevima predviđenim u zakonu, izjavom volje jednog od njih.“⁷ „[...] Raskid ugovora zbog promenjenih okolnosti je poseban razlog za oslobođenje dužnika od ugovorne odgovornosti usled dejstva promenjenih okolnosti.“⁸ Dakle, posredi je jednostrani nemotivisani raskid ugovora. „Jednostrani raskid je pravna moć, jednostrana izjava volje koja ima za cilj i dejstvo prestanak ugovora, ali pravne posledice u nedostatku naknadnog sporazuma, određuju se na osnovu zakona.“⁹ Jednostrani raskid može da bude motivisan i nemotivisan. „Motivisan raskid je uslovljen nelojalnim ponašanjem druge ugovorne strane, tj. da je ugovorna strana izjavu o raskidu dala zbog toga što je saugovorač predhodno povredio ugovor, tako da sa svoje strane nije ispoštovao svoje ugovorom preuzete obaveze. Nemotivisani jednostrani raskid postoji kada davalac jednostrane izjave o raskidu ugovora tu izjavu dao nezavisno od ugovornog ili neugovornog ponašanja druge strane.“¹⁰ Pri tom, u slučaju promenjenih okolnosti strana pogođena promenjenim okolnostima sudski mehanizam može da inicira ili održi podnošenjem „tužbe, prigovora ili protivtužbe.“¹¹ *Tužba se podnosi u skladu sa Zakonom o parničnom postupku*¹² i odredbama o nadležnosti (član 15-65) ukoliko nije ugovornom klauzulom određena posebna nadležnost u slučaju spora. Dakle, reč je o postupku koji se pokreće *ex privata*, a ne *ex officio*.¹³

Podnosi se konstitutivna tužba za raskid ugovora, uz koju predlažemo i podnošenje posebnih zahteva (npr. zahtev za povraćaj) jer sud po novom ZPP (član 7. stav 2.) odlučuje samo u granicama tužbenog zahteva. Strana pogođena promenjenim okolnostima može tužbom zahtevati samo raskid ugovora.¹⁴ Nakon podnošenja tužbe, ona se može povući bez

⁷ Nikolić, Đ. (2007). *Obligaciono pravo- Priručnik za polaganje pravosudnog ispita*. Beograd: Projuris, str. 68.

⁸ Jankovec, I. (1993). *Ugovorna odgovornost za štetu*. Beograd: Poslovna politika, str. 208.

⁹ Salma, J. (2005). *Obligaciono pravo*. Novi Sad: Centar za izdavačku delatnost Pravnog fakulteta u Novom Sadu, str. 417.

¹⁰ Salma, J. (2011). *Ugovorna odgovornost- u evropskom, uporednom i domaćem pravu*. (D. Drakić, Ur.) Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, XLV (1), str. 89.

¹¹ Presuda Vrhovnog privrednog suda, Sl. 522/55 od 14. 6. 1956. Navedeno prema: Isaković, M., & Šurlan, P. (1961). *Opšte uzanse za promet robom s objašnjenjima i sudskom praksom i posebne uzanse*. Beograd: Privredni pregled, str. 57.

¹² Zakon o parničnom postupku, Službeni glasnik Republike Srbije, broj 72/2011, 49/2013 odluka US, 74/2013- odluka US i 55/2014. (Dalje u tekstu i fusnotama: ZPP);

¹³ „[...] takav raskid može tražiti samo stranka u sudskom postupku, a ne može sud po službenoj dužnosti utvrđivati da li je došlo do promene okolnosti koje bi eventualno bile razlog za raskid ili izmenu ugovora zbog promenjenih okolnosti.“

Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, Rev. 276/09-2 od 30. 3. 2011. godine, objavljena u bazi na: www.vsrh.hr/aspx, 1. 2. 2017.

¹⁴ „[...] pravo zahtevati raskid ugovora zbog promenjenih okolnosti pripada u smislu odredbe člana 133, stav 1 ZOO isključivo ugovornoj strani [...] koja ne može ostvariti svrhu ugovora ili onoj kojoj je otežano ispunjenje obaveze.“

Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, U-III-760/2014 od 13. novembra 2014. godine,

pristanka, do trenutka upuštanja u raspravu druge strane, ali i do pravnosnažnosti odluke uz pristanak druge strane (član 202. ZPP). Ukoliko se u periodu od zaključenja ugovora do trenutka ispunjenja okolnosti promene više puta, može se podneti nova tužba.

Usvajanjem tužbe, sud donosi konstitutivnu presudu čijom se pravnosnažnošću ugovor raskida. Protivtužba (član 198. ZPP) se može koristiti u pokrenutom postupku od strane poverioca kondemnatornom tužbom zbog neispunjenja (član 196. ZPP) i tada je strana pogođena promenjenim okolnostima pasivno legitimisana. Prigovor kao sredstvo odbrane može se koristiti u toku parnice, ali on ne može da prouzrokuje donošenje presude kojom prestaje ugovor (utvrđujući prigovor).

Postavlja se pitanje da li strana pogođena promenjenim okolnostima može tužbom da zahteva izmenu ugovora i može li sud predložiti izmenu ugovora? Prof. Morait piše da: „[...] reviziju ugovora mogu predložiti obe strane ugovornice.“¹⁵ Prema mišljenju prof. Krulja: „[...] pogođena strana može tužiti samo raskid ugovora ali tokom postupka može ponuditi pravičnu izmenu koju druga strana može da prihvatiti [...]. U daljem tekstu se dodaje i da: „[...] sud može biti taj koji će u toku postupka ponuditi izmenu [...]“.“¹⁶ Prema mišljenju prof. Viznera: „pravo zahtjevati raskid ugovora pripada samo ugroženoj strani. Sud po službenoj dužnosti (*ex officio*) neće, sam od sebe, moći predložiti raskid ugovora izmijeniti u odgovorajuću njegovu reviziju, kao ni predloženu reviziju u njegov raskid, pošto je to pravo, u iznetom smislu, rezervisano samo za ugovorne strane.“¹⁷

Smatramo, da je tužba za raskid ugovora suvereno pravo strane pogođene promenjenim okolnostima (član 133. stav 1. ZOO i ZOO RS), da ona može čak i u toku parnice preinačiti tužbeni zahtev, ali da sud ne može predložiti izmene ugovora. Sud ne bi mogao predložiti izmene (član 7. stav 2. ZPP), ali bi mogao tokom celog postupka podsticati mirno rešavanje spora (član 340-341 ZPP) ili zaključenje sudskog poravnjanja (član 336-339 ZPP) i na taj način posredno uticati na strane ugovornice, jer je sud „nem posmatrač dvoboja“ i odlučuje samo u granicama tužbenog zahteva.

PREDLOG ZA IZMENU UGOVORA ILI POZIV NA PREGOVORE

Budući da je strana pogođena promenjenim okolnostima dužna da o svojoj nameri da traži raskid ugovora na siguran način obavestiti drugu ugovornu stranu čim je saznala za promenu okolnosti jer ako propusti dužnost odgovara za štetu koju je druga strana pretrpela zbog neblagovremenog obaveštenja (član 134. ZOO odnosno ZOO RS).¹⁸ Dakle, reč je o jednom kratkom roku za slanje obaveštenja (subjektivnom roku) koji počinje teći od

objavljena u bazi na: www.usud.hr, *aspx*, 8. 1. 2017.

¹⁵ Morait, B. (2007). Obligaciono pravo. Banja Luka: Pravni fakultet Banja Luka, str. 271; Vizner, B. (1978). Komentar zakona o obligacionim odnosima (red. B. Vizner). Zagreb: Riječka tiskara, str. 533.

¹⁶ Krulj, V. (1983). Komentar Zakona o obligacionim odnosima (red. B. Blagojević i V. Krulj). Beograd: Savremena Administracija, str. 405.

¹⁷ Vizner, B. (1978), op. cit., str. 533-534.

¹⁸ Isto rešenje sadrži ZOO CG (član 129.); ZOO M (član 123.); ZOO HR (član 370.) i Opšte uzanse (broj 59.); Vizner, B. (1978), op. cit., str. 535; Cigoj, S. (1978). Obligacijska razmerja, s komentarjem (red. S. Cigoj). Ljubljana: Uradni list SR Slovenije, str. 138.

saznanja za događaj koji je prouzrokovao štetne posledice, a ne od trenutka kada se mogao izbexi i savladati. Druga strana svoje pravo na naknadu štete može ostvariti u skladu sa opštim pravilima *onus probandi* ukoliko dokaže postojanje i visinu štete i uzročnu vezu između prouzrokovane štete i propuštenog obaveštenja.

Ugovor se neće raskinuti ako druga strana ponudi ili prihvati u toku postupka da se odgovarajući uslovi ugovora „pravično izmene“ (član 133. stav 4. ZOO odnosno ZOO RS).¹⁹ Predlog za izmenu ugovora ima pravni tretman poziva na pregovore. „Iako se u ovom pravilu pregovori ne spominju izrečno, njihovo se postojanje implicitno pretpostavlja.“²⁰ „Poverilac je dužan da se izjasni o predlogu u skladu sa načelom savesnosti i poštenja jer od njegovog prihvatanja ili odbijanja predloga zavisi sudbina ugovora. Ako on to ne učini, onda se to neizjašnjenje za duže vreme mora smatrati kao prećutni pristanak na oslobođenje dužnikovo i poverilac ne može više zahtevati ispunjenje ugovora.“²¹ Potreba poveriočevog izjašnjenja navedena je zbog nastojanja da se izbegne da rizik promenjenih društvenih i privrednih uslova snosi dužnik.²²

Uporedno - pravnim pregledom uočavamo da Načela UNIDROIT²³ ovlašćuju pogođenu stranu da zahteva pregovore dok PECL²⁴ obavezuje ugovornike (obe strane) na pregovore. Pregovori su prema navedenim izvorima *soft law*²⁵ aktima prva faza u postupku primene instituta.

ZOO odnosno ZOO RS ne sadrže odredbu koja reguliše koje klauzule mogu biti povod pregovora o izmeni ali na osnovu prakse iz vremena važenja Opštih uzansi utvrđeni su sledeći oblici izmena, „a koje doktrina deli na izmenu u užem i širem smislu.“²⁶

¹⁹ Isto rešenje sadrži ZOO CG (član 128. stav 4.); ZOO M (član 122. stav 4.); ZOO HR (član 369. stav 4.) i ZOO RS (član 133. stav 4.).

²⁰ Orlić, M. (1993). Zaključenje ugovora. Beograd: Institut za uporedno pravo, str. 11.

²¹ Arandelović, D. (1937). Osnovi obligacionog prava. Beograd: Izdavačka knjižara Geca Kona, str. 63.

²² Sud je zahtevao „postizanje sporazuma između strana ugovornica u vezi sa izmenom ugovora, a ne smatra da prodavčeva šutnja znači prihvatanje.“

Odluka Švajcarskog Apelacionog suda u Bazelu (*Switzerland Obergericht des Kanton Basel*), broj 40-99160 (A15) od 5. oktobra 1999. Dostupna na: http://cisgw3.law.pace.edu/cases/991005s1.html_aspx, 10. 1. 2017.

²³ UNIDROIT PRINCIPLES, (2010). Rome: International Institute for the Unification of Private Law, str. 212-213. (Dalje u tekstu i fusnotama: Načela UNIDROIT).

²⁴ Lando, O., & Beale, H. (2000). The Principles of European Contract Law, Parts I i II (Combined and Revised). The Hague – London: Kluwer Law Internacional, str. 435. (Dalje u tekstu i fusnotama: PECL).

²⁵ Termin *soft law* (meko pravo) koristimo u tekstu i fusnotama da bismo označili normativne akte neobavezujuće snage koji su rezultat privatne (nedržavne) inicijative (npr. *International Institute for the Unification of Private Law* i *Commission on European Contract Law*). Više videti: Đurđev, D. (2013). Soft Law u Evropskom komunitarnom pravu. (S. Orlović, Ed.) Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, 47 (1), str. 101-116;

²⁶ Čobeljić, Đ. (1972). Promenjene okolnosti u privrednom i građanskom pravu (klauzula rebus sic stantibus). Beograd: Savremena administracija, str. 108-110.

Pod izmenom ugovora u užem smislu „podrazumeva se izmena same sadržine ugovornih prestacija, njihove ekonomske vrednosti“²⁷ poput elemenata koji se odnose na visinu obaveze izražene u novcu i odredbe o količini ili kvalitetu predmeta ugovora. Postizanje sporazuma o navedenim odredbama prouzrokuje i zasnivanje novih odnosa između strana ugovornica.

Pod izmenom ugovora u širem smislu, podrazumeva se izmena odredbi koje se odnose na rokove ispunjenja poput odredbe kojom se odlaže ispunjenje (novi prekluzivni rok ispunjenja), ugovor produžuje (produženje prvobitnog roka) i vrši prethodno ispunjenje (u slučaju teške situacije za dužnika). Pri tom, modifikacijom navedenih klauzula ugovor se održava na snazi u svom prvobitnom obliku.

Za vreme trajanja pregovora ne može se zahtevati ispunjenje. „[...] Ugovorna nepravda izražena u disproporciji uzajamnih davanja, koja je nastala usled promenjenih okolnosti, bi se samo produbljivala, ako bi se dozvolilo saugovoraču pogođene stranke da u vreme pregovora zahteva izvršenje ugovornih obaveza.“²⁸ S, druge strane Načela UNIDROIT (član 6.2.2.) ovlašćuju poverioca da zahteva ispunjenje obaveze za vreme trajanja pregovora.

Uparedno-pravni pregled: Uočavamo da egzistiraju obe vrste sankcija, izuzev engleskog prava koje ne dopušta izmenu ugovora. Ugovor prestaje i u slučaju nemogućnosti ispunjenja i osujećenja svrhe ugovora, a reč je o „prestanku ugovora po samom zakonu ili tačnije, po pravilu sudske prakse, jer promenjene okolnosti nisu uređene zakonom.“²⁹ Pri tom u engleskom pravu egzistira vansudski raskid ugovora, ukoliko bi ipak došlo do sudske odluke, sudska odluka bi bila deklarativna (*by operation of law*). Zatim, ZOO HR (član 369. stav 1.) predviđa primarnu sankciju izmenu ugovora, a zatim raskid ugovora. Predlog za izmenu ugovora pored strane pogođene promenjenim okolnostima može ponuditi i druga strana (član 369. stav 4. ZOO HR). Prema ZOO CG strana pogođena promenjenim okolnostima može zahtevati ili izmenu ili raskid ugovora (član 128.). Bürgerliches Gesetzbuch³⁰ (§ 313. stav 3.) kao primarnu sankciju predviđa izmenu ugovora, a ako je izmena nemoguća ili se ne može razumno očekivati da će je druga strana prihvatiti, tada strana pogođena promenjenim okolnostima može da opozove ugovor odnosno zahteva raskid ugovora sa dugotrajnim izvršenjem prestacija. Načela UNIDROIT (član 6.2.3.), PECL (član 6.111.) predviđaju kao primarnu sankciju izmenu ugovora, a sankciju drugog reda raskid. Opšte uzanse (broj 55.) su omogućavale strani pogođenoj promenjenim okolnostima da zahteva i izmenu ugovora i raskid ugovora (poslednja solucija).

Prema Italijanskom Građanskom zakoniku (§ 1467.),³¹ strana pogođena promenjenim okolnostima može zahtevati raskid ugovora, ali može u toku postupka preinačiti tuž-

²⁷ Čobeljić, Đ. (1972), op. cit., str. 108.

²⁸ Đurđević, M. (1994), op. cit., str. 1220.

²⁹ Jovanović, N. (2015). Uvod u common law ugovorno pravo. Beograd: Univerzitet u Beogradu Pravni fakultet, str. 99.

³⁰ Bürgerliches Gesetzbuch, (2011). München: Deutscher Taschenbuch Verlag GmbH & Co. KG, str. (Dalje u tekstu i fusnotama: BGB).

³¹ Italijanski Građanski zakonik, decreto 16 marzo 1942, n. 262 (I), (G. U. del 4. aprile 1942). (Dalje u tekstu i fusnotama: *Codice civile*).

beni zahtev i zahtevati izmenu. Skica³² (član 103. stav 1. i 2.) predviđa primarno tužbu za raskid koja je suvereno pravo strane pogođene promjenjenim okolnostima, a koju ona u toku postupka može preinačiti u pravičnu izmenu. ZOO M (član 122.) predviđa primarno tužbu za raskid ugovora koju strana pogođena promjenjenim okolnostima može u toku postupka preinačiti u izmenu ugovora.

Na kraju ističemo da ukoliko zbog promjenjenih okolnosti ugovor nije raskinut, već su u skladu sa članom 133. stav 4. ZOO odnosno ZOO RS pravično izmenjeni odgovarajući uslovi ugovora ne može se postaviti pitanje obaveze naknade pravičnog dela štete. Kada izrekne raskid ugovora sud će na zahtev druge strane obavezati stranu koja ga je zahtevala da naknadi drugoj pravičan deo štete koji trpi zbog toga (član 133. stav 5. ZOO).³³

OVLAŠĆENJA SUDA

Zakon upućuje sud da prilikom odlučivanja o raskidanju ugovora ili njegovoj izmeni treba da se rukovodi načelima poštenog prometa, odnosno, da vodi računa naročito o cilju ugovora, normalnom riziku kod ugovora odnosno vrste, o opštem interesu, kao i interesima jedne i druge ugovorne strane (član 135. ZOO odnosno ZOO RS).

Pod načelima poštenog prometa podrazumevaju se zahtevi sadržani u „načelu savesnosti i poštenja.“³⁴ ZOO odnosno ZOO RS upućuje i na objektivne i subjektivne pravno relevantne činjenice³⁵ pravne standarde, na kojima se odluka o raskidanju ili izmeni ugovora mora zasnivati, a koje isto imaju izvor u načelu savesnosti i poštenja s tim što se nalaže da se o njima naročito (posebno) vodi računa. Pri tom, pod pravnim standardom podrazumevamo pravila koja menjaju svoju konkretnu sadržinu zavisno od okolnosti konkretnog slučaja. Naglašavam i da ne postoji *numerus clausulus* okolnosti koje čine načelo savesnosti i poštenja, a u daljem tekstu tumačimo samo okolnosti koje su zakonom posebno istaknute.

Tumačenje pravnog standarda cilj ugovora: Sve „[...] ugovorne obligacije imaju određen cilj, a taj cilj se sastoji u tome da lice koje je ukazalo poverenje našoj izjavi, odnosno koje se oslanilo na tu izjavu bude pravno zaštićeno.“³⁶ Reč je poznatom cilju između stra-

³² Konstantinović, M. (1969). Oblgacije i ugovori- Skica za zakonik o obligacijama i ugovorima. Beograd: Pravni fakultet u Beogradu, str. 42. (Dalje u tekstu i fusnotama: Skica).

³³ Isto rešenje sadrži ZOO HR (član 369. stav 5); ZOO CG (član 128. stav 5) i ZOO M (član 122. stav 5).

³⁴ Isto rešenje sadrži ZOO HR (član 371.); ZOO CG (član 130.); ZOO M (član 124.) i Opšte uzanse (broj 55.).

Perović, S. (1980). Komentar zakona o obligacionim odnosima (red. S. Perović i D. Stojanović). Kragujevac: Pravni fakultet Kragujevac i Kulturni centar Gornji Milanovac, str. 435; Vizner, B. (1978), op. cit., str. 53.

³⁵ ZOO CG (član 130.) nalaže da se pri odlučivanju o izmeni ili raskidu ugovora sud rukovodi načelom savesnosti i poštenja vodeći računa naročito o cilju ugovora, o normalnom riziku kod ugovora odnosno vrste, o djelovanju i trajanju izvanrednih okolnosti kao i uravnoteženim interesima obje strane. Prema ZOO HR (član 371.) nalaže se da pri odlučivanju o izmeni ugovora odnosno njegovom raskidu sud se treba rukovoditi načelom savesnosti i poštenja, vodeći računa osobito o svrsi ugovora, podjeli rizika koji proizlazi iz ugovora ili zakona, trajanju i djelovanju izvanrednih okolnosti te, o interesima obje strane.

³⁶ Antić, O. (2011). Obligaciono pravo. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, str. 223.

naka, karakterističnom za tu vrstu ugovora „koji determiniše granice važenja ugovora ali i okvir u vezi sa kojim se strane mogu pozivati na odgovornost.“³⁷ Zaključujući ugovor, strane saopštavaju cilj ugovora ili se on može utvrditi tumačenjem namere sadržane u ugovornim klauzulama ili polazeći od vrste ugovora i okolnosti konkretnog slučaja.

Ukoliko uporedimo, odredbu koja propisuje posledicu dejstva promjenjenih okolnosti (član 133. stav 1. ZOO odnosno ZOO RS) i odredbu (član 135. ZOO odnosno ZOO RS) koja sadrži jedan od pravnih standarda kojim se sud rukovodi prilikom donošenja odluke o sankciji, zaključujemo da obe govore o cilju ugovora, a da zakonopisac na ovaj način nalaže preciziranje.

Konkretnije, prvo se utvrđuju posledice promjenjenih okolnosti koje se nakon toga ispituju u okviru kriterijuma propisanih u načelu savesnosti i poštenja tako što se subsumiraju posledice promjenjenih okolnosti pod objektivne i subjektivne kriterijume. Upućivanje suda da vodi računa o cilju ugovora znači da je potrebno utvrditi da i pored toga što je izvršenje ugovorne obaveze postalo otežano ili se ne može ostvariti svrha ugovora zbog uticaja promjenjenih okolnosti, zahtev za raskid ugovora odbija ukoliko postoji mogućnost da se i dalje cilj ugovora može ispuniti.³⁸

Pravni standard normalni rizik kod ugovora odnosno vrste. Sud treba poći od činjenice da svaki ugovor prate dve vrste rizika, normalni rizik koji strane ugovornice uzimaju u obzir prilikom zaključenja ugovora i nenormalni koji prouzrokuju promjenjene okolnosti. Normalni poslovni rizik se određuje s obzirom na vrstu ugovora, pravne subjekte koji ga zaključuju, ali i okolnosti konkretnog slučaja. Reč je o „[...] dužnosti vođenja računa o normalnom snošenju gubitaka u poslovnom prometu, na čije se trpljenje mora unaprijed računati pri sklapanju obveznog ugovora određene vrste, zbog čega se pri odlučivanju o raskidu ili reviziji ugovora zbog promjenjenih okolnosti mogu uzeti u obzir samo one vrednosne razlike koje prelaze okvir normalnog uobičajenog rizika u poslovnim odnosima, a ne i one na koje se pri određenom ugovoru mora računati kao sa uobičajenim redovnim rizikom.“³⁹

Prema prof. Vizneru: „ono stanovište koje neostvarenu predviđenu dobit ili njezino ostvarenje u manjem opsegu od onog predviđenog ne smatra kao opravdanu okolnost za primenu klauzule *rebus sic stantibus* pravilnije, pošto okolnosti ovakve vrste i prirode ne upućuju uverljivo i u dovoljnoj meri na navodno zbilu se povredu načela ekvivalentnosti međusobno ugovorenih činidaba koja bi dovela do nepravednog i osuđujućeg poremećaja ravnoteže u međusobnim davanjima ugovornih strana.“⁴⁰ Tako npr. ugovor o prodaji poljoprivrednih proizvoda iz berbe koja će nastupiti nakon zaključenja ugovora, ali je do

³⁷ Fikentscher, W., & Heinemann, A. (2006). *Schuldrechts*. Berlin: De Gruyter Recht, str. 90.

³⁸ „U konkretnom slučaju svrha ugovora o kupnji dionica ostvarena je prije njihovog povlačenja i poništenja, jer su dionice prenesene na tužitelja, on ih je dao u zalogu radi osiguranja tuženičine tražbine iz ugovora o kreditu, pa naknadno donesena odluka Vlade RH o povlačenju i poništenju dionica ne može imati značenje činjenice koja bi opravdala raskid ugovora o kupnji tih dionica.“ Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, Rev. 823/05-2 od 7. maja 2008. godine, objavljena u bazi na: www.vsrh.hr, *aspx*, 1. 7. 2016.

³⁹ Vizner, B. (1978), op. cit., str. 537.

⁴⁰ Ibid.

trenutka ispunjenja obaveze došlo do pada cena zbog velike ponude na tržištu usled dobrog prinosa. Pravno se tretira kao normalni poslovni rizik koji ne ovlašćuje na zahtev za raskidanje ili izmenu ugovora.

Isto tako strane ugovornice će snositi i rizik koji proizlazi iz „radne organizacije poslovanja [...]“⁴¹ i dužne su osigurati blagovremeno materijal i druga sredstva potrebna za izvršenje ugovora jer snose rizik nabavke. „[...] Ne sme opasnost špekulacije koja leži u nepokrivenoj prodaji, prebaciti na svoga saugovarača i osloboditi se dužnosti ispunjenja prestacije.“⁴² „Rizik neuspeha nabavke pogađa prodavca posebno u slučaju prodaje generičke prestacije.“⁴³ Prodavac jedino ne bi mogao snositi rizik nabavke gde sirovina ili dobro nestalo s međunarodnog tržišta. Tako npr. ukoliko specifična vrsta ulja postoji samo u Iraku i nije isporučena zbog međunarodnog embarga, prodavac ne bi snosio rizik nabavke.

Poslodavac snosi rizik „pravilnog delovanja zaposlenih“⁴⁴ jer je dužan organizovati ne samo materijalni kapital poslovanja već i personalni kapital. Tako npr. štrajk kao jedno od ustavom garantovanih prava radnika može da ima posledice na ispunjenje ugovorne obaveze poslodavca. Pri tom, treba praviti razliku između generalnog štrajka ili štrajka radnika u jednom preduzeću. Tako, ukoliko je reč o štrajku radnika treba utvrditi na osnovu okolnosti konkretnog slučaja da li je poslodavac odgovoran za njegovo organizovanje (npr. pogoršanje uslova rada) jer ukoliko jeste, onda treba odbiti zahtev za pozivanje na promenjene okolnosti.

*Nenormalani poslovni rizik ili „izvanredni rizik“*⁴⁵ ovlašćuje stranu pogođenu promenjenim okolnostima da se poziva na njegove posledice i rezultat je prirodnih događaja, ekonomskih pojava i upravnih mera koje prouzrokuju promenjene okolnosti. Prilikom utvrđenja da li on postoji treba poći od normalnog poslovnog rizika jer prekoračenje njegovih granica opravdava intervenciju suda.

Pravni standard opšti interes. Nije postojao u ranijem zakonodavstvu i sudskoj praksi. Smatramo da je njegova upotreba u materiji ugovornog prava kontradiktorna budući da je središte pažnje usmereno na uređenju privatnopravnih odnosa između pravnih subjekata. „Ovde je izgleda Zakon želeo da objektivizira meru nepravichnosti do koje je potrebno da dovedu promenjene okolnosti prilikom uticaja na izvršenja. Ta odredba bi trebalo da znači da se ne radi o lokalnim shvatanjima nepravichnosti već opštoj oceni [...]“⁴⁶

Pravni standard interesi obe strane nalaže sudu da prilikom odlučivanja o raskidanju ili izmeni ugovora, ne sme posmatrati stranu pogođenu promenjenim okolnostima izolovano od druge strane ugovornice jer donošenje jedne od sankcija pogađa interese obe strane ugovornice. Sud treba da uzme u obzir da se raskidom ugovora prekida do tadašnji

⁴¹ Cigoj, S. (1978), op. cit., str. 134.

⁴² Arandelović, D. (1926). Clausula rebus sic stantibus i nedostiznost davanja. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, str. 60.

⁴³ Odluka Saveznog suda pravde Nemačke (*Bundesgerichtshof*), broj VIII ZR 121/98 od 24. 3. 1999. Dostupna na: <http://cisg3.law.pace.edu/cases/990324g1.html, aspx>, 10. 1. 2017.

⁴⁴ Cigoj, S. (1978), op. cit., str. 134.

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Salma, J. (2005), op. cit., str. 382.

promet robom ili uslugama, što će imati reperkusije i po druge učesnike u pravnom prometu i posredno uticati privredni rast cele države. „Nije stoga ovde u pitanju samo idealna vrednost vere u ugovore, nego postoji i važan privredni interes u tome, da se prigovorom nedostižnosti celo naše ugovorno pravo ne izbaci iz koloseka.“⁴⁷

DEJSTVO RASKIDA UGOVORA

Odredbe instituta ne sadrže odredbu koja bi regulisala pravno dejstvo raskida ugovora, a mišljenja izražena u literaturi ukazuju da ne postoji saglasnost u vezi sa navedenim pitanjem. U narednom tekstu, izlažemo nekoliko mišljenja zastupljenih u našoj doktrini, a na kraju ćemo izložiti i naš predlog.

Polazeći od činjenice da je posredi jednostrani raskid ugovora i da je ispunjenje obaveze moguće, pokušava se analognom primenom pravila o jednostranom raskidu ugovora zbog neispunjenja rešiti sporna situacija. Shodno navedenom, prof. Perović, Nikolić i Cigoj pišu da: „[...] raskid ugovora deluje po pravilu retroaktivno (*ex tunc*).“⁴⁸ Smatramo da navedeno pravilo važi samo pod uslovom da su ugovorne strane izvršile svoje ugovorne obaveze do zaključenja glavne rasprave. Situacija se komplikuje, kada je samo jedna strana u potpunosti ili delimično izvršila svoju ugovornu obavezu, budući da se tada restitucija vrši u skladu sa pravilima o vraćanju stečenog bez osnova. Prema odredbama o vraćanju stečenog bez osnova, moraju se vratiti plodovi, a ukoliko je reč o novčanim obavezama i platiti zatezna kamata i to od „[...] dana kada je druga ugovorna strana primila obaveštenje“⁴⁹ (dan od kada se sticalac smatra nesavesnim) od strane pogođene promenjenim okolnostima sve do tog momenta „[...] treba pretpostaviti da je drugi ugovornik bio savestan.“⁵⁰ Ukoliko je strana propustila da ispuni svoju dužnost obaveštenja onda od trenutka podnošenja zahteva (član 214. ZOO odnosno ZOO RS). Sticalac se ovlašćuje da potražuje naknadu nužnih troškova, a ukoliko je bio savestan, pripada mu naknada i za korisne troškove. Ako je poverilac bio nesavestan naknada za korisne troškove mu pripada samo do iznosa koji predstavlja uvećanje vrednosti u trenutku vraćanja (član 215. ZOO odnosno ZOO RS). Međutim, navedeno rešenje delimično rešava spornu situaciju i ostavlja nerešena mnoga pitanja, poput daljeg otuđenja činidbe ili pitanje *intuiti persone* prestacije, ali i druga sporna pitanja. Drugo mišljenje, zastupa prof. Radišić koji za rešenje sporne situacije predlaže da: „[...] dejstvo kratkotrajnih ugovora ukida po pravilu retroaktivno *ex tunc*, a dugotrajnog za budućnost- *ex nunc*.“⁵¹ Dodajemo i da „[...] prevashodno praktični razlozi, koji proizlaze iz same prirode efekata koje proizvode ugovori sa trajnim izvršenjem obaveza odnosno sukcesivni ugovori diktiraju da raskid ovih ugovora ima dejstvo *ex nunc*. Tome se ne protive ni razlozi pravičnosti koji se upravo nalaze u biti pravila o restituciji u slučaju raskida ugovora.“⁵²

U prilog navedenoj tezi izdvajamo i činjenicu da je na odredbe instituta uticala doktrina osujećenja ugovora i smatramo da bi se mogao proširiti njen uticaj i na pitanje prav-

⁴⁷ Arandelović, D. (1926), op. cit., str. 67.

⁴⁸ Perović, S. (1990). Obligaciono pravo. Beograd: Novinsko izdavačka ustanova Službeni list SFRJ, str. 517; Nikolić, Đ. (2007), op. cit., str. 71; Cigoj, S. (1978), op. cit., str. 137.

⁴⁹ Đurđević, M. (1994), op. cit., str. 226.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Radišić, J. (2008). Obligaciono pravo. Beograd: Nomos, str. 168.

⁵² Đurđević, M. (1994), op. cit., str. 227.

nog dejstva raskida, a koje je prema engleskom pravu *pro futuro*. Odredbama Zakona o reformi prava promenjenih okolnosti u ugovorima,⁵³ uvažava se položaj strane koja je već ispunila svoju obavezu u celini ili delimično i u tom slučaju je dejstvo retroaktivno, ali samo delimično. Preciznije, pravi se razlika da li je u pitanju povraćaj novčanih ili nenovčanih činidbi. Tako strana koja je nešto platila u novcu pre osujećenja ugovora može da traži restituciju plaćenog novca, s tim što druga strana ima pravo da zadrži deo novca kao naknadu za troškove koje je imala u vezi sa ispunjenjem svoje obaveze. U slučaju spora, sud odlučuje koji deo novca predstavlja naknadu za troškove u vezi sa ispunjenjem obaveze ali tako da ne prelazi primljeni iznos novca. Ukoliko je pre osujećenja ugovora jedna strana izvršila nenovčanu činidbu druga strana se obavezuje da plati naknadu, a supsidijarno u slučaju spora odlučuje sud. Na kraju, dodajemo da odredbe PECL (član 6.111. stav 3.) ovlašćuju sud da prilikom raskida ugovora odredi da li je dejstvo *ex tunc* ili *ex nunc* u skladu sa okolnostima konkretnog slučaja.

ZAKLJUČAK

Primena instituta raskidanje ili izmena ugovora zbog promenjenih okolnosti isključuje primenu opštih pravila o ugovornoj odgovornosti na osnovu načela pravičnosti. Uočili smo na odgovarajućim mestima da postojeća rešenja mogu da prouzrokuju probleme u praksi i da nisu u skladu sa *soft law* izvorima. Zatim, videli smo da je samo strana pogođena promenjenim okolnostima ovlašćena na zahtev za raskid ugovora, a da druga strana može „ponuditi ili pristati da se odgovarajući uslovi pravično izmene“ i održati ugovor na snazi. U vezi sa navedenim ističemo da zakonopisci nisu regulisali pitanje koje odredbe mogu biti predmet izmene, a ne postoji ni odredba koja strane ovlašćuje ili obavezuje na pregovore o izmeni, a prema *soft law* izvorima, pregovori su bitna osobina instituta i prva faza koja prethodi sudskom postupku. Na kraju, uočili smo i da zakonski standardi kojima se sud treba rukovoditi pri donošenju odluke o sankciji raskidanje ili izmena ugovora, mogu i trebaju biti precizniji. Primetili smo uporedno-pravnim pregledom da se sudu nalaže da se rukovodi i „raspodelom rizika koja proizlazi iz ugovora ili zakona“, a ako se na taj način ne može utvrditi normalni poslovni rizik treba uzeti u obzir normalni poslovni rizik kod ugovora odnosno vrste i utvrditi stepen vezanosti ugovorom ili načelom *pacta sunt servanda*. Smatramo da bi bilo korisno i u našem pravu da se sud uputi, izričito odredbom, da uzme u obzir posebne propise koji regulišu raspodelu poslovnog rizika i ugovorne klauzule, a ako sud na osnovu navedenih načina ne može utvrditi stepen vezanosti ugovorom, treba da se rukovodi normalnim rizikom kod ugovora odnosno vrste. Smatramo i da je zakonski standard „opšti interes“ u materiji koja uređuje privatnopravne odnose, ali i šire u materiji građanskog prava stran i suvišan pojam. Značajnije bi bilo da se sud uputi da uzme u obzir „trajanje i delovanje promenjenih okolnosti.“

Kao adekvatno rešenje i način otklanjanja uočenih nedostataka sadržanih u pozitivnom pravu i u skladu sa tekućom reformom Zakona o obligacionim odnosima s ciljem njegove harmonizacije sa evropskim standardima izlažemo i radni tekst koji je za javnu raspravu pripremila Komisija za izradu Građanskog zakonika Republike Srbije formirana od strane Vlade Republike Srbije. Jezičkim tumačenjem uočavamo da se redaktori vraćaju

⁵³ Članovi 1-3. Law Reform Frustrated Contracts Act 1943. Dostupno na: [http://moj.gov.jm/sites/default/files/laws/The%20Law%20Reform%20\(Frustrated%20Contracts\)%20Act.pdf](http://moj.gov.jm/sites/default/files/laws/The%20Law%20Reform%20(Frustrated%20Contracts)%20Act.pdf), aspx, 5. 1. 2017. godine

rešenjima koja su sadržana u Opštim uzansama. U vezi sa navedenim, prema radnom tekstu izričito se insistira na „izvanrednim događajima koji se nisu mogli predvideti u vreme zaključenja ugovora“ i navode se primeri izvanrednih događaja i preciziraju odredbe koje mogu da budu predmet izmene (odnosno odredbe na koje je izvanredni događaj uticao poput odredbi o ceni, količini predmeta, visini drugih obaveza, vremenu, mestu i načinu ispunjenja ugovora ili se može odrediti nešto drugo). Sankcije izmena ili raskid ugovora, na koje je ovlašćena strana pogođena izvanrednim događajem, predviđene su alternativno ali uz dužnost poštovanja reda sankcija. Tako sankcija raskid ugovora je poslednja solucija, kojoj prethode neuspeli pregovori u vezi sa izmenom ugovora (prva faza), a koji su usledili u razumnom roku i u skladu sa okolnostima konkretnog slučaja. Uređena su i prava, kada jedna strana traži izmenu ili raskid ugovora. Shodno tome, posebno se reguliše pitanje kad jedna strana zahteva izmenu ugovora da druga strana može raskinuti ugovor sa dejstvom kao da nije ni bio zaključen (retroaktivno dejstvo raskida ugovora). Uređena je i situacija, kada jedna ugovorna strana zahteva raskid ugovora, da tada druga strana može tražiti da se ugovor održi na snazi, predlažući izmenu. Na kraju, ističemo i odredbu koja sudu nalaže da prilikom odlučivanja o sankciji vodi računu o cilju ugovora, normalnom riziku kod ugovora te vrste, trajanju i dejstvu izvanrednog događaja, interesima jedne i druge strane.

Prema našem mišljenju, radni tekst otklanja nedostatke sadržane u pozitivnom pravu, međutim pojedina rešenja nisu dovoljno precizna i mogla bi da prouzrokuju probleme u praksi ukoliko bi postala važeći zakonski tekst. Tako, naslov Odseka V „Raskid ili izmena ugovora zbog promenjenih okolnosti“, ne odražava suštinu ustanove. Primarna sankcija prema tekstu instituta je izmena ugovora (član 273. stav 2. radnog teksta) nakon koje se može zahtevati raskid ugovora. U tom smeru ističemo i da termin „raskid ugovora“ ukazuje na jedan kratak akt iako je posredi dugotrajan sudski postupak. Shodno tome, postojeća terminologija Zakona o obligacionim odnosima potpuniije odražava suštinu ustanove. Drugo mesto o kojem iznosimo svoje zapažanje je deo predložene norme koji se odnosi na ovlašćenje strane pogođene izvanrednim događajem. Polazeći od jezičkog tumačenja člana 273. stav 1. radnog teksta primećujemo da strana pogođena izvanrednim događajem (jedina) može podnijeti zahtev za izmenu ili raskid ugovora. Pri tom, ona prvo mora zahtevati izmenu ugovora i tako pokrenuti postupak pregovora odnosno adaptacije ugovora na nove okolnosti. Neuspeh pregovora o izmeni ovlašćuje stranu pogođenu izvanrednim događajem da podnese tužbu za raskid ugovora sudu (član 273. stav 2. radnog teksta). Dalje se navodi u članu 273. stav 1. radnog teksta da „kada jedna strana zahteva izmenu ugovora zbog promenjenih okolnosti, da druga strana može raskinuti ugovor u kom slučaju se smatra kao da ugovor nije ni bio zaključen.“ Na osnovu navedenog mi zaključujemo da ugovor može raskinuti i druga strana (dakle u sukobu sa članom 273. stav 1. sa članom 273. stav 2. radnog teksta koji omogućava „raskid ugovora samo nakon neuspešnih pregovora o izmeni“) već da se ugovor može raskinuti i to sa retroaktivnim dejstvom tokom trajanja prve faze postupka (vansudske) za primenu instituta pokrenute predlogom za izmenu ugovora. Pored toga, član 273. stav 4. radnog teksta upućuje sud na određene pravne standarde kojim se treba rukovoditi prilikom „odlučivanja o izmeni ili raskidu ugovora“, što govori u prilog tezi da je komisija nastojala da postupak raskida (ili izmene) bude u nadležnosti suda. Na kraju dodajemo da navedeno opredeljenje nije usaglašeno ni sa *The Principles of European Contract Law* prema kojima se obe strane obavezuju da pristupe pregovorima i obe strane mogu inicirati sudski postupak (druga faza), dakle raskid ugovora

ra prema *soft law* izvorima je sudski. Shodno tome, ukoliko bismo izbrisali odredbu člana 275. stav 1. radnog teksta kao protivrečnu, značilo bi da strana pogođena izvanrednim događajem, mora da inicira pregovore (prva faza vansudska) i da njihov neuspeh pravno je ovlašćuje da podnese tužbu za raskid ugovora sudu (druga faza sudska), a druga strana u toku sudskog postupka može predložiti izmene i ugovor održati na snazi (član 275. stav 2.). Isto tako, strana pogođena izvanrednim događajem može predložiti u toku postupka izmenu ugovora (preinačiti tužbeni zahtev) na koju druga strana može da pristane „da se odgovarajući uslovi ugovora pravično izmene“ (član 273. stav 5.). Posebno naglašavamo, *in ultima linea*, da se teško može braniti opredeljenje komisije za retroaktivno (*ex tunc*) dejstvo raskida ugovora čak i kada bi se odnosilo na sudski raskid. Hipotetički posmatrano ukoliko bi u konkretnom slučaju bio zaključen dugotrajni ugovor sa sukcesivnim ili trajnim ispunjenjem prestacija potrebe prakse nalažu da raskid tada treba da ima *pro futuro* pravno dejstvo. S, druge strane prema (članu 6.111. stav 3.) *The Principles of European Contract Law* sud se ovlašćuje da odredi zavisno od okolnosti konkretnog slučaja da li je retroaktivno ili *pro futuro* pravno dejstvo raskida.

Na osnovu svih izloženih činjenica, smatramo da je potrebno otkoloniti uočene nedostatke i uskladiti pozitivne odredbe sa tendencijama rešenja zastupljenih u poslovnom prometu ali tako da se zadrže i tradicionalna rešenja koja su bitna determinanta našeg pravnog sistema. Do usvajanja radnog teksta, trebamo da delujemo u okviru važećeg zakonskog teksta najbolje što možemo, a predlozi za delovanje u tom pravcu predstavljeni su u tekstu rada.

LITERATURA:

- Antić, O. (2011). *Obligaciono pravo*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Arandelović, D. (1926). *Clausula rebus sic stantibus i nedostiznost davanja*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Arandelović, D. (1937). *Osnovi obligacionog prava*. Beograd: Izdavačka knjižara Geca Kona.
- Bürgerliches Gesetzbuch, (2011). München: Deutscher Taschenbuch Verlag GmbH & Co. KG.
- Cigoj, S. (1978). *Obligacijska razmerja, s komentarjem* (red. S. Cigoj). Ljubljana: Uradni list SR Slovenije.
- Čobeljić, Đ. (1972). *Promenjene okolnosti u privrednom i građanskom pravu (klauzula rebus sic stantibus)*. Beograd: Savremena administracija.
- Đurđev, D. (2013). *Soft Law u Evropskom komunitarnom pravu*. (S. Orlović, Ed.) Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, 47 (1), str. 101-116.
- Đurđević, M. (1994). *Raskidanje ili izmena ugovora zbog promenjenih okolnosti*. Magistarska teza. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Fikentscher, W., & Heinemann, A. (2006). *Schuldrechts*. Berlin: De Gruyter Recht.
- Isaković, M., & Šurlan, P. (1961). *Opšte uzanse za promet robom s objašnjenjima i sudskom praksom i posebne uzanse*. Beograd: Privredni pregled.
- Italijanski Građanski zakonik, decreto 16 marzo 1942, n. 262 (I), (G. U. del 4. aprile 1942).
- Jankovec, I. (1993). *Ugovorna odgovornost za štetu*. Beograd: Poslovna politika.
- Jovanović, N. (2015). *Uvod u common law ugovorno pravo*. Beograd: Univerzitet u Beogradu Pravni fakultet.
- Konstantinović, M. (1969). *Obligacije i ugovori- Skica za zakonik o obligacijama i ugovorima*. Beograd: Pravni fakultet u Beogradu.
- Krulj, V. (1983). *Komentar Zakona o obligacionim odnosima* (red. B. Blagojević i V. Krulj). Beograd:

Savremena Administracija.

- Lando, O., & Beale, H. (2000). *The Principles of European Contract Law, Parts I & II (Combined and Revised)*. The Hague – London: Kluwer Law Internacional.
- Law Reform Frustrated Contracts Act 1943. Dostupno na: [http://moj.gov.jm/sites/default/files/laws/The%20Law%20Reform%20\(Frustrated%20Contracts\)%20Act.pdf](http://moj.gov.jm/sites/default/files/laws/The%20Law%20Reform%20(Frustrated%20Contracts)%20Act.pdf)
- Morait, B. (2007). *Obligaciono pravo*. Banja Luka: Pravni fakultet Banja Luka.
- Nikolić, Đ. (2007). *Obligaciono pravo- Priručnik za polaganje pravosudnog ispita*. Beograd: Pro-juris.
- Odluka Švajcarskog Apelacionog suda u Bazelu (*Switzerland Obergericht des Kanton Basel*), broj 40-99160 (A15) od 5. oktobra 1999. Dostupna na: <http://cisgw3.law.pace.edu/cases/991005s1.html>.
- Odluka Saveznog suda pravde Nemačke (*Bundesgerichtshof*), broj VIII ZR 121/98 od 24. 3. 1999. Dostupna na: <http://cisgw3.law.pace.edu/cases/990324g1.html>.
- Orlić, M. (1993). *Zaključenje ugovora*. Beograd: Institut za uporedno pravo.
- Opšte uzanse za promet robom, *Službeni list FNRJ*, broj 86/46, 105/46 i 96/47.
- Perović, S. (1980). *Komentar zakona o obligacionim odnosima* (red. S. Perović i D. Stojanović). Kragujevac: Pravni fakultet Kragujevac i Kulturni centar Gornji Milanovac.
- Perović, S. (1990). *Obligaciono pravo*. Beograd: Novinsko izdavačka ustanova Službeni list SFRJ.
- Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, Rev. 823/05-2 od 7. maja 2008. godine, objavljena u bazi na: www.usrh.hr.
- Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, Rev. 276/09-2 od 30. 3. 2011. godine, objavljena u bazi na: www.usrh.hr.
- Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, U-III-760/2014 od 13. novembra 2014. godine, objavljena u bazi na: www.usud.hr.
- Radišić, J. (2008). *Obligaciono pravo*. Beograd: Nomos.
- Salma, J. (2005). *Obligaciono pravo*. Novi Sad: Centar za izdavačku delatnost Pravnog fakulteta u Novom Sadu.
- Salma, J. (2011). Ugovorna odgovornost- u evropskom, uporednom i domaćem pravu. (D. Drakić, Ur.) Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, XLV (1), 69-107.
- Treitel, G. (2014). *Frustration and Force Majeure*. London: Sweet & Maxwell, 3rd edition.
- UNIDROIT PRINCIPLES, (2010). Rome: International Institute for the Unification of Private Law.
- Vizner, B. (1978). *Komentar zakona o obligacionim odnosima* (red. B. Vizner). Zagreb: Riječka tiskara.
- Zakon o obligacionim odnosima, *Službeni list SFRJ*, broj 29/78, 39/85, 45/89- odluka USJ, 57/89, *Službeni list SRJ*, broj 31/93 i *Službeni list SCG*, broj 1/2003 Ustavna povelja.
- Zakon o obligacionim odnosima Republike Srpske, *Službeni glasnik Republike Srpske*, broj 17/93, 3/96, 39/03 i 74/04.
- Zakon o obligacionim odnosima Republike Makedonije, *Službeni vesnik na Republika Makedonija*, broj 18/01, 78/01, 04/02, 59/02, 05/03, 84/08, 81/09 i 161/09.
- Zakon o obveznim odnosima Republike Hrvatske, *Narodne novine*, broj 35/05, 41/08, 125/11 i 78/15.
- Zakon o obligacionim odnosima Crne Gore, *Službeni list*, broj 47/2008.
- Zakon o parničnom postupku, *Službeni glasnik Republike Srbije*, broj 72/2011, 49/2013 odluka US, 74/2013- odluka US i 55/2014.

Irina Šolaja, MA

Senior assistant, Faculty of Law, University for business studies, Banja Luka, irina.solaja@univerzitetps.com

Authority of the Party Affected by the Changed Circumstances and Authorisations of the Court

Abstract: Investment in the economy is necessary and essential, and lack of personal funds are overcome by encouraging and attracting foreign investment. Business practice shows that all sophisticated investors and lenders insist on the so-called. pricing schemes, which are adaptable to changing circumstances during long-term contracts with successive or permanent fulfillment. Countries, where most of the international commercial lenders are located, consider that the Fixed Price Contract also includes the division of the business risk. However, per our law, a Fixed Price Contract is not also a redistribution of business risk, which means that in case of external events parties are required to fulfill their obligations. Why is this significant? If there are no contractual provisions, that regulate the contract adjustments related to the changed circumstances, then the used provisions are from the host country which legal terms are determined.

Key words: court authorization, authorization by the party affected of changed circumstances, sanctions.